

nonū: práva římského i církevního – 54 *ve městech královských*...: míněna města poddaná přímo králi a vrchnostenská, poddaná příslušníkům šlechty nebo církevním hodnostářům a institucím – 97 *úroků*: povinných pravidelných dávek – 114 *ortelů* rozsudků, soudních nálezů – 116 *půhon*: předvolání před soud; *libellus*: písemná žaloba; *litiskontestace*: zahájení sporu prohlášením žalované strany, že od mítá žalobcův nárok – 119 *zvod*: část starého exekučního řízení na nemovitosti – 120 *základu okázanie* česky v lat. textu – 139 *jedině podle psaní* jen na základě prohlášení za psance

HORNÍ PRÁVO

Poslední Přemyslovci děkovali za velmocenské postavení svého státu v neposlední řadě i českému stříbru. Kutnohorské doly dávaly nepřeborné množství stříbrné rudy, která se v královské mincovně měnila v pevnou a mezinárodně ochotně přijímanou měnu – pražské groše.

Mohutný rozmach hornictví v druhé polovině 13. století vyvolal potřebu nové úpravy horního práva. Stalo se tak velkým zákonodárným činem krále Václava II. kolem r. 1300 – slavným horním zákoníkem *Ius regale montanorum* (*Královské horní právo*), který nejen upravoval veškeré jednání s osobami činnými při doložení jakož i jednání o propůjčkách horních a provozu dolů, ale ve své 4. knize stanovil také přesná pravidla o soudnictví v horních věcech.

Horní zákoník krále Václava II. se stal důležitým mezníkem nejen v horním právu, nýbrž ve vývoji českého práva vůbec, neboť v něm byl uplatněn proces podle práva římského a církevního, který nahradil těžkopádnější procesní pravidla domácí a stal se tak zřetelným dokladem postupného pronikání kultury římského a kanonického práva do našich zemí.

Ještě ve 14. století byl Václavův zákoník přeložen pro potřebu německých podnikatelů v hornictví do němčiny. Počeštění měst za husitské revoluce, mezi nimiž byla na předním místě svou velikostí i důležitostí své průmyslové produkce Kutná Hora, vyvolalo potřebu přetlumočení zákoníku i do češtiny. Dodnes lze sledovat v různých kodexech různé varianty překladu, který od prvotní podoby značně závislé na latinské předloze byl zdokonalován, přepracován a doplňován až do velmi vybroušené formy českého znění.

Naše ukázka, která zahrnuje závěr 1. knihy o osobách a počátek 4. knihy o soudním řízení, je přejata z nejstarší dosud známé varianty překladu, kde se sice ukazují ještě stylistické neobratnosti nepřiliš zkušeného překladatele závislého na latině, avšak projevuje se již i přesné užívání technické a právní terminologie.

PRÁVA KRÁLOVSKÁ HORNÍKUOV

PRVNÍ KNIHA

Kapitola 13 – O rozdělitelich rudy

(1) Jestit pak úřad rozděliteluoV zdvíhanie času všicku rudu v jednu nebo v mnohé hromady snesenú v slušné diely rozdělití. (2) Najprvé přede všemi otložiece urbuře diel osmý, druhé devátý diel kovářský, třetie šest-

- nádcťý diel, kterýžto z propojiček nám dlužný jest, čtvrté vlastnosti, ač
5 které jsou, a ostatek rudy ve čtyři šichty gverkóm rovně rozděleno buď.
(3) Pakli nedostalo by se šestnáctého dielu a vlastností, ihned po devátém
dielu kovářském ostatek rudy ve čtyři šichty, jakož pověděno jest, rozděl-
leno buď pod mocí učiněné přísahy, nic více nebo méně na dobrotě nebo na
10 množství rudy pro nenávisť nebo přiezen druhé straně, než což dlužného
jest, dávající. (4) Pakli kto z rozdělitelův přestupitel tohoto ustanovenie
byl by, ot úřadu svého se zlú pověstí věčně složen buď. (5) Chceme také
rozděličce koše rozdělenie mieti po všech dolech rovné a ot starého obyčeje
potvrzené (6) a čas i hodinu rozdělóvanie, jakožto žádá jich úřad, se vši
pilností zachovati, tak aby nic nemohlo jich zmeškání přičteno býti. (7)
15 Kterak pak rozdělitelé rudou darováni býti měli by, svrchu o úřadu perg-
mistruov dosti pověděno jest.

Kapitola 14 – O opravitelých vodných měchuov

- Nižádný duol také, ač byl by dědičný, měchuov opravitele nemievaj
zvláštnieho, ale toliko toho, kteréhožto urburéri všem dolóm ustanovili by
20 obecnieho, aby pro rozličné úřady smiešenina nevznikla. Kterýžto učině
přisahu věrně svouj naplní úřad a dokonale; a toho také darovánu býti
chceme rudou.

Kapitola 15 – O zvěstovačích hodin horských

- (1) K oznámení tohoto pravenie plnějšiemu věděno má býti, že vsecky
25 hodiny dne i noci u horníkuov ve čtvery hodiny toliko mají děleny býti.
(2) A tak prvnie hodina erttagešicht, točíšto ctitelé dennieho dielu, druhá
pak hodina leserttagešicht, točíšto vyplatitelé dennieho dielu, třetie pak
hodina ernnachtšicht, točíšto ctitelé nocnieho dielu a čtvrtá hodina lesern-
nachtšicht, točíš vyplatitelé nocnieho dielu, ono německy a toto česky
30 nazývá se. (3) A počátek těch jedné každé ze čtyř hodin po všie hoře zvěsto-
vač provolá, je všem oznamuje, aby tak dennie, jakožto nocnie diela při
dělníciích všech ve všech věcech rovně zachována byla. (4) A zapoviedáme,
aby ižádný z dělníkuov ustavičně po dvě šichtě nedělal, aby nezhyrul na
diele, a to dlužni sú strážní doluov se vši pilností vyvarovati; a takéž tento
35 najat má býti rudú.

Kapitola 16 – O přeběračích rudy

- Rudy pak přeběrači neboli otměšitelé slovůf, kteřížto rudu tlukúce na
kusy drobné rozdělují nebo vybierají dobrou ot zlé; kteréžto pergmistři
a gverkové vyvolé, kteréž sobě poznají býti lepšíe, dosti činiece jich pracem
40 rudú.

Kapitola 17 – O pacholciech na rumpálu dělajících nebo o hašplěších

Ustanovujeme, aby pacholkóm na rohu rumpála dělajícím jistá mzda na penězích jakožto jiným dělníkóm ustanovena byla, ne aby jakž mnoho oni i jich uchvatnutí a druhdy ukradnutí mohli by, dopuštěni budte, všem pergmistróm a gverkóm jich dieluov pod obdržením pevně prikazujice, aby toto naše ustanovenie potom neporušitedlně rukú držali a zachovávali.

Kapitola 18 – O rudokupcích nebo erckafěších

(1) Zamietáme jedno ohyzdné šibalstvie, kteréžto někteří z rudokupcuov proti naší věci obecni v minulých časiach takto častějie vedli sú, že což kolivěk prvni z nich v kúpení rudy ot dlužné daleko vzdálené záplaty podal, tehdy druhý přijda jakožto podanie toho nevedomý podal ihned méně – a tak o jiných; tak že praví kupci, těchto chytrostí pochybní učinění jsúce, otstupovali sú nic nekúpiece. Oni pak prodavači tak velikú trápeni jsúce teskností pripuzeni biechu tu prodajnú rudu za mnoho menší, nežli stála bieše, záplatu prodati na nemalé naší urbuře i všeho dolu bezprávie a obtieženie. (2) Aby to potom nedálo se, tiemto naše krotkosti právem pod obdržením naše milosti zapoviedáme a přestupníci všech statkuov svých zbavenie se zlu pověstí trpte bez navrácenie týchž statkuov do naše komory s obráčením, aby pokutú jich jiní strašili se takových věcí páchatí. Radujte se z toho dobří a vyvolení, ot jich tovaryštva nešlechetni že tak vyplenie se, aby takových pohaněním zmazáni nebyli. (3) Nadto rudokupcóm všeho práva a soudu potvrzujeme, kteréžto v hutech nebo v sdymadlech svých z starého a z duvodného obyčeje až do těchto časuov měli sú, toliko když stříebro, ač které sdýmali by, k méně přinesli by do mince. Skonaly sú se prvnie kniehy o osobách k horám příslušných.

Nadpis: *o rozdělitelch* o rozdělovačích – 1 *zdvhanie času* (podle lat. sublevationis tempore) v době zdvihání (rudy) – 2 *v slušné diely* v určené, náležitě díly, části – 3 *otložiece urbuře* oddělivše ke královskému podílu na výtěžku dolů – 3n. *druhé... třetíe... čtvrté* za druhé, za třetí, za čtvrté – 4 *z propojiček* z propůjček, úředních povolení k těžbě; *nám dlužný jest* nám povinně náleží; *vlastnosti* vlastnictví, podíl vlastníků pozemků, na nichž jsou doly; *ač jestliže* – 5 *gverkóm* kverkům, těžařům – 8 *pod mocí učiněné přísahy* podle složené přísahy; *na dobrotě* co do kvality – 9 *což dlužného jest* co je povinnost – 11 *ot úřadu svého... věčně složen bud* úřadu svého navždy bud zbaven – 12 *rozděliče koše rozdělenie mieti* (podle lat. divisores sportas divisionis habere) aby rozdělovači měli koše na rozdělování (rudy) – 13 *se vší pilností zachovatí* aby zachovali s veškerou péčí, přesností, velmi pečlivě – 14 *jich zmeškání* jejich promeškání, zanedbání – 15 *darování* odměňování; *pergmistruov* hormistrů, úředníků dozírajících na provoz dolů

17 *o opraviteléch vodných měchuov* o opravovačích měchů na vodu – 19 *urburěfi:* královští úředníci pověření dozorem nad urburou (v. pozn. k ř. 3) – 20 *smiešenina*

zmatek, nepořádek – 21-22 *toho také darovánu býti chceme* (podle lat. *istum etiam remunerari volumus*) chceme, aby byl odměňován

23 *o zvěstovačích hodin horských* o ohlašovateli pracovních směn v dolech – 24 *k oznámení tohoto pravenie* k objasnění tohoto sdělení – 26-29 *ernlagesicht... lesern-tagesicht... ernnachtzicht... lesernnachtzicht* (z něm.) první a druhá denní směna a první a druhá noční směna – 30 *po všie hoře zvěstovač* *provola* po celém dole ohlašovatel veřejně oznámí, ohlásí – 31 *dennie... nocnie diela* denní, noční práce – 32 *rovně zachována* stejně upravena – 33 *ižádny žádny; ustavičně* nepřetržitě; *po dvě šichtě* (duál) po dvě směny; *aby nezhyrul na diele* aby se nevyčerpal, nepozbyl sil při práci (ne *deficiat in labore*) – 34 *to dlužni sú... vyvarovati* to jsou povinni předejít, tomu jsou povinni předem zabránit – 35 *najat má býti rudú* odměnou za práci je podíl z vytěžené rudy

36 *o přeběračích* o dělnících přebírajících rudu – 38 *ot zlé* od špatné – 39 *kterěž sobě poznají býti lepší* kteří se jim budou zdát lepší; *dsti činiece jich pracem* přiměřeně odměňující jejich práce

41 *o pacholciech* o pomocných dělnících – 42 *o hašplěřích* o dělnících pracujících u „hašple“ (vytahovali rudu apod.) – 44-45 *ne aby... dopuštění budte* nebuť jim dovoleno, aby – 45 *uchvatnúti* uchvátiti – 46 *pod obdržénim* pod trestem neobdržení, ztráty (podílů) – 47 *aby rukú držali* aby dodržovali

48 *o rudokupcích nebo erckafěřích* o obchodnících s rudou – 49 *ohyždne šibalstvie* ohavný podvod, ohavné pikle – 50 *proti naší věci obecni* (podle lat. *contra nostram rem publicam*) proti veřejnému dobru, prospěchu; *vedli sú* prováděli – 51 *ot dlužné... záplaty* od přiměřené ceny; *podal* nabídl cenu – 52 *podanie* nabídka ceny – 53 *praví* spravedliví; *pochybní učinění jsúce* (podle lat. *dubii effecti*) jsouce uvedeni v nejistotu – 55 *teskností* nechutí, nelibostí (lat. *tedio*); *připuzeni biechu* byli přinuceni – 56 *za záplatu* za cenu (lat. *pro pretio*); *obtieženie* zatížení, poškození (lat. *gravamen*) – 57 *tiemto naše krotkosti právem* tímto ustanovením naší laskavosti – 59 *se zlú pověstí* se ztrátou cti (lat. *cum infamia*); *do naše komory* do královské pokladny – 60 *aby strašili se* aby se báli – 61 *ot jich tovaryštva* z jejich společenství – 62 *vyplenie* se budou vymýcení; *aby pohaněním zmazáni nebyli* aby nebyli poskvrněni ztrátou cti, potupou, hanbou – 63 *v sdymadlech* v slévárnách – 64 *z duvodného obyčeje* podle uznávaného zvyku – 65 *sdýmali by* dmýcháním by slili, roztavili by; *k měně* k výměně; *do mince* do mincovny

66 *skonalý sú se* skončily se; *k horám* k dolům

ČTVRTÁ KNIHA

Počínají se kniehy čtvrté

téhož kniežete a pána, pana Václava, štědrého a slavného krále českého, o řádu soudném horníkuov v Kutně. – Kapitola prvnie

Pečujícím nám přemnoho při všeho královstvie našeho pécech a mezi jinými méně nic nevyvolujícím mysliti, kterak a kterým obyčejem horníkom našim stálý a neproměnitelný řád soudný stvrдили bychom, aby ne po zmatciech, jakož to ot předešlých časuov obyčejno bieše, ale postupně po 5 správných práva stezkách potom soudové řiedili se; nebo při těch věcech, kteréžto nezřiezeně bývají, nemuože rozumně ničehuož učinino býti.

Z toho což kolivěk proti řádu soudnému ot nás vydanému v té straně souzeno bylo by neboli vynášieno, nižádné ovšem pevnosti nebuď, podle
10 správných ustanovení správně vysvědčujících, výpovědi proti zvyklému
práva řádu vynesené nižádné nebýti chvíle. Anobrž soudce i přísežní, naše
přestupníci výpovědi, se všemi vladařstvími svými i osobami královské pod-
lehněte pomstě; hodněť jest zajisté, aby, kterýchžto k našeho práva zacho-
vávání královský strach nezóve, aspoň lékařství tresktánie připudilo, aby
15 všickni pokutú učící naučili se, kterak mělo by varováno se býti a kterak
neslušné bylo by ustanovenie královská pohaněti.

Kapitola druhá o pónonieh k soudu zahájenému

Ale poněvadž pónon byl by počátek a všeho řádu soudného základ,
o něm jakožto o částce prvnějšie prvotně vizme; nebo počátek všeliké věci
10 najmocnějšie částka jest z přisvědčenie pana Justiniána, ciesaře, přesvatého
práva vynositela, protože dobře a příhodně všecky věci dějí se, ač počátek
slušný byl by a milý bohu.

(1) Jestif pak pónon správné v právo povolánie a druhdyť bývá skrze
soudcí přítomně prikazujícíeho jedné z stran neboli oběma, aby jistý rok
okázali se před ním s obú stranú podle spravedlnosti odpoviedati majíce.
25 (2) A také býváť pónon skrze soudcova posla k tomu přísežného, a by, ač
pohnaný, jakož častějšie přiházie se, pónonu k němu dojiti otpieral, tehdy
pónonného bez pochybenie věřiti se má přísaze. (3) Tíemto pak obyčejem
maji pónonové skrze přísežného posla činěni býti: aby z soudcova pohnil
prikázanie, aniž ižádný, leč správné z příčiny, k soudu pohaněn bývaj zahá-
30 jenému ten den, kterýžto týž soud býti musí; nebo čas a hodina netrpíe
tehdy plnějšie rozmyšlenie rady, aniž neoděni našim máme otpierati nepřá-
telóm, ale potřebujeme času, poněvadž žalobník, v jehožto chtěni jest
žalovati, již dávno se svými ohradil jest ohradami, abychom i my naše
obransy opatrnějšie zřiedili. Z toho jeden každý pohněn býti má k soudu
35 zahájenému při najmenšiem najbližší den předešlý; a ač přítomnost jeho
jmiena mohla by býti, pohnán buď vlastní v osobě; ač pak nepřítomen byl
by anebo pokrýval by se utiekaje soudu, skrze téhož posla při domu jeho
zjevně tehdy pohnán buď. Bezpečnějšie zajisté jest ve všech pilných přech
při domu býti pónonóm tíemto obyčejem: Posel přísežný staněť před domem
40 pohnidlného, jeho k prikázani soudce otevřeným hlasem pohně v sly-
šení pomíjejících i souseduov; nebo při větších věcech vždycky opatrnějšie
má činěno býti. A ihned posel pónonný účinek pónonu písaři pověz soud-
covu, aby jej tak položil ve dskách neboli v aktách, točíšto že takový k při-
kázani soudce skrze takového přísežného posla polože den a hodinu, aby na
45 soudě spolu okázal se takový den, při domu svém byl jest pohnán zjevně,

v slyšení pomíjejících i souseduov. (4) Nižádný pak nemá poháněn býti, aby na soudě spolu okazoval se čas sváteční. (5) Všickni pak póhonové, kteřížto k soudu bývají zahájenému, ač nebyli by vypověděni, však za zavité mají jmieni býti.

50 Kapitola třetie, kterak žalobník a viněný na soudě
měli by postaviti se

Viděvše póhonuov zpuosobu viděti nynie nastává, kterým obyčejem žalobník a viněný na soudě měli by postaviti se.

(1) A zajisté žalobník přítomný viněného nepřítomného před soudci na
55 stoliči soudné sedicím potupú obžaluje, se vši snažností spravedlnosti žádaje. Viněného pak v přítomnosti žalobník snažně stane, aby jeho odpoviedal žalobě. A zase viněný, žalobník nestane-li, pro jeho potupu ot nastánie soudu prositi bude nálezně zproštěn býti. (2) Pakli žalobník přítomný na viněného žaloval by snažně spravedlnosti žádaje, tehdy viněný výmienky,
60 ač které má, proti němu polož podlé řádu dole psaného. (3) Mohúť také strany spolu státi na soudě skrze poručníky dostatečně naučené a před aktami neboli urburěři nebo pergmistry správně ustanovené, tak však, aby poručník, kterýžto jménem nepřítomného žaluje neboli brání se, dosti ujistil pána věc příjemnú mieti neboli otsouzenie zaplatiti; nebo nižádný
65 poručník v věci cizie bez dostiujištěnie hodný býti nevěři se, ač prvotnie osoby věc za příjemnú mieti neboli otsouzenie zaplatiti za své poručníky, je ote všeho dostiujištěnie vyzdvihnúce, sebe nižádným obyčejem neza-
vieží. (4) Také společníci téhož sváru bez prikázanie žalovati mohú, když jedno společníka neboli společníky své věc příjemnú uručili by mieti. (5)
70 A tak práva přiřhotovují se k těm věcem, kteréžto častěji v soudiech opá-
lají se; ale k těm věcem, kteréžto velmi říedko přiházejí se, před jich vyjitím práva přiřhotovati nemohú se, ale budeť z podobných věcí ku podobným bráno se.

75 Kapitola čtvrtá o soudiech a co jest soud a o nehrdání
potřebného úřadu řečníkuov

Rozprávěno jest svrchu v předešlých řečech o některých předchozech k souduov zvyklostí potřebných, ale nynie o samých soudiech napořád vizme.

(1) A jestiž soud skutek tří osob správný, točišto soudce, žalobníka
80 a viněného. (2) Žalobník pak slóveť ot žaloby, viněný pak ne ot viny, ale ot věci, z kteréžto viní se. (3) Veškeren pak horní soud neboť jest pořádný,

točíš zahájený, nebo kromě pořádu, točíš nezahájený. (4) Soud zahájený jest, kdyžto soudce sedě na stolici soudné ve čtyřech lavicích shromáždív tudiež některé přísězné i jiné, na něž příslušie, týž soud maje působiti,
85 v přech obyčejem zvyklým posilňuje a potvrzuje tiemto obyčejem: Tiež slavně ot přísězných, zdali toho dne a tu hodinu dne slušně mohl by na soudě seděti; a přísězní nálezem vynášeji den s hodinú býti příhodné na soudě sedění, protože ani den jest sváteční, ani také hodina pozdnie; nebo soudce dlužni sú pro poctivost boží otložiti času svátečnieho i také před noci
90 tmami skonati, což nastává, protože příhodnost temností zlé lidi k hřešení činí hotovějše. (5) Soud pak tiemto řádem vyslaviece, soudce obyčejem zvyklým pokoje soudného všem potvrd, a aby zachována byla poctivost a stydlivost soudná s čistými nrawy setrvala. (6) A tehdy jeden každý skrze řečníka propověz neboli odpověz, což kolivěk měl by žalovati, kteréhožto
95 jednomu každému celému člověku spravedlivě prosíciemu dáti prikazujeme túto výpovědí. (7) Ale ač dva spolu jednoho prosila by řečníka, první obrdží podlé oné řeholy práva: Ktož prvnější jest časem, mocnější jest v právé. (8) Jestif pak úřad milostivosti soudcóm svrchovanú pilností opatřiti, aby skrze mocné přítomnost řečníkuov chudým otjímána nebývala, ale oni
100 soudce z svého úřadu dávajte nemajícím řečníky. (9) Ktož kolivěk pak jednu řečňoval by před soudem, potom prošen sa v soudu neboli dán jsa skrze soudci, řečňování úřadu potom nesměj otpierati; nebo což jednu líbilo se jest, nemuože viece nelíbiti se. (10) Však řečníci připuzování nemají býti bezděky proti svým spolukrevníkóm a příbuzným až do pátého spolukrev-
105 nosti kolena řečňovati, ani proti kmotróm a kmotrám, ale ani proti těm, jimžto příčinú obrany neboli opravy manstvie učinili sú; nebo přirozenému nelíbí se rozumu ty osoby se vespolek některakými nelibostmi drážditi. Aniž domnievajte se někteří rozumu nemajíce, ten úřad by měl zavržen býti, poněvadž také ciesařská ustanovenie skrze usta kniežat božsky vynesená
110 tomuto úřadu chválu přidávaly by i čest řkúce: Rytěřují zajisté obránce při, kteřížto, v slavné hlasy doufajíce, pracujících náděje i života bránie. Aniž méně pravie se věci obecnie i zvláštnie úžitku úžitečně opatrovati, než jako by pro úžitky každých štítuov, polúpláti i mečuov požívali, rodiče i vlast zachovávajíce. Z toho zkušenie věci učí ten řečňování úřad býti ve všech
115 soudiech potřebný.

(11) Přepúštíme také, aby se ohrazovali kterýmiž kolivěk bezpečnostmi a osvědčovániami, jakožto až dosavad mohli sú ohrazovati se, aby v škodu některú neuběhli za své strany v soudě řečňujíce; nemajíf zajisté ottud škody cítiti, odkudž jim slušie hodně otplaty čakati.

Nadpis: *o řádu soudném* o soudním řízení; *v Kutně* v Kutné Hoře – 1 *pečujícím nám* (podle lat. *sollicitantibus nobis*, kde však jde o ablativ) když pečujeme, staráme se; *při péčech* při správě, při řízení – 2 *méně nic nevyvolujícím mysliti* (podle lat. *parum nihil eligentibus meditari*, v lat. zase ablativ) když nemálo volíme přemýšleti;

kterak a kterým obyčejem jak a jakým způsobem – 4 *po zmatcích* oklikami, kličkami, úskoky; *obyčejno bieše* bylo zvykem; *postupně* řádným postupem – 6 *nezřízeně* proti řádu – 7 *v té straně* v této věci, po této stránce – 8 *nižádné ovšem pevnosti nebud* neměj vůbec žádnou platnost – 9 *vysvědčujících* dosvědčujících, osvědčujících; *výpovědi* nařízení, rozhodnutí – 10 *nižádné nebýti chvíle* (podle lat. nullius esse momenti) že nemají žádné platnosti – 11 *se všemi vládařstvími* se všim majetkem – 12 *pomstě* trestu; *hodněl jest* je náležité, sluší se – 13 *královský strach nezové* strach před králem nepobízí; *lékařství tresklánie* lék kárání – 14 *pokutú učici* (podle lat. poena docente) trestem uloženým pro poučení – 15 *neslušné nepatřičné; pohaněti* potupiti

16 *o póhoniech* o pohnání k soudu, o žalobách; *k soudu zahájenému* k řádnému soudu konanému v pravidelných termínech – 17 *základ* základ, podklad, hlavní věc (lat. fundamentum) – 18 *prvotně* především (lat. principaliter) – 19 *z přisvědčení* podle svědectví; *Justiniána*: byzantského císaře, který vládl v 6. stol.; jeho péčí byla pořízena kodifikace římského práva – 20 *práva vynositele* zákonodárce (lat. legislator) – 22 *v právo* ku právu, k právnímu řízení – 23 *přítomně*: mylný překlad lat. principaliter = hlavně; *jistý rok* v určeném termínu – 24 *aby okázali se před ním* aby se dostavili k němu; *s obů stranů* (duál) z obou stran – 26 *a by póhonu k němu dojtli otpieral* a kdyby popíral, že by byl k němu došel pŕhon – 27 *póhonného pŕhončieho*, doručovatele pŕhonu; *bez pochybenie* bez pochyb, nepochybně – 29 *aniž ižádný* ani nikdo – 30 *netprie... plnějšie rozmyšlenie rady* nedovolují provést rozva-hu, úvahu – 31 *neoděni* nezbrojení; *otpierati* odporovati, stavěti se na odpor – 32 *v chtlěni* v zájmu – 33 *se svými ohradil jest ohradami* uvedl skutečnosti právem požadované – 34 *abychom zřiedili* abychom uspořádali – 35-36 *ač přítomnost jeho jmiena mohla by býti* mohl-li by být osobně zastížen – 37 *pokrýval by se utiekaje soudu* skrýval by se vyhýbaje se soudu – 38 *bezpečnějšie* bezpečnější; *ve všech pilných přech* ve všech naléhavých, obtížných sporech – 39 *při domu býti póhonóm* (podle lat. ad domum fieri citationes) aby se pŕhony dály při domu – 40 *pohonidlného* kdo má být-pohnán (lat. citandus); *otevřeným hlasem* (podle lat. aperta voce) hlasitě, nahlas – 40-41 *v slyšení pomijejících i souseduov* (podle lat. audientibus transeuntibus et vicinis) aby slyšeli mimojdoucí i sousedé – 42 *účinek póhonu* výsledek pŕhonu – 43 *aby jej tak položil ve dskách neboli v aklách* aby jej zapsal v úředních zápisech horního soudu – 44-45 *aby na soudě spolu okázal se* aby se dostavil k soudu (lat. ut iudicio compareret) – 48 *ač nebyli by vypověděni* třeba to není vyjádřeno (lat. licet non exprimitur) – 49 *za zavité mají jmieni býti* mají být považovány za pŕhony s propadlou lhůtou

50 *viněný* obžalovaný – 51 *postaviti se* dostaviti se – 52 *zpuosobu* způsob, podobu, povahu (lat. formam) – 54 *před soudet* před soudcem – 55 *potupú obžaluje* obžaluje pro nedostavení se k soudu (contumacia accusabit); *se vši snažností* s veške-rou naléhavostí – 56 *snažně stane, aby* bude trvat na tom, aby (instabit) – 57 *nesta-ne-li* nedostaví-li se; *ot nastánie soudu* od naléhavosti soudu (ab instantia iudicii) – 58 *nálezne* soudním nálezem – 59 *výmienky* námitky, výhrady, protesty (excep-tiones) – 60 *podlé řádu* podle pořádku – 61 *skrže poručníky* prostřednictvím plno-mocníků; *naučené* poučené – 62 *před urbureři nebo pergmistry* před správci králov-ských důchodů z dolů nebo před důlními úředníky – 63-64 *aby dosti ujistil pána věc přijemnú mieti neboli otsouzenie zaplatiti* (podle lat. dominum rem ratam habiturum, aut iudicatum solvi) aby dal dostatečné záruky, že pán (tj. osoba, v jejímž zastoupení vede spor) přijme rozhodnutí nebo zaplatí v případě odsouzení – 65 *bez dostiujištěnie* bez dostatečné záruky; *hodný býti nevěři se* (podle lat. nemo... idoneus esse creditor) nevěři se, že je vhodný – 65-68 *ač prvotnie osoby věc za přijemnú mieti neboli otsou-zenie zaplatiti za své poručníky, je ote všeho dostiujištěnie vyzdvihnuce, sebe nižádným*

obyčejem nezavieži (podle lat. si principales personae rem ratam habituram vel iudicatum solvi pro suis procuratoribus, ipsos ab omni satisfactione relevantes, se nullo modo obligarunt) jestliže se osoby vedoucí při (tedy ty, jež se dávají zastupovat) samy nějakým způsobem nezaváží přijmouti na místě svých plnomocníků rozhodnutí nebo zaplatiti v případě odsouzení, zprostitvše je veškerého ručení – 68 *sváru* sporu – 68-69 *když jedno společníka neboli společnicku své věc přijemnú uručili by miati* jen když se zaručí, že jejich společníci přijmou rozhodnutí – 70 *přihotovuji se upravuji se; opálají se přetřásají se, probírají se* (ventilantur) – 71 *před jich vyjítím* dříve než se začnou projednávat – 73 *budeř... bráno se* bude se postupovat

74 *o nehrdání potřebného úřadu* o nepohrdání potřebným úřadem, o respektu k potřebnému úřadu – 75 *řečníkuov* právních zástupců ve sporu, advokátů – 76 *o předchozech k souduov zvyklosti* o předpokladech k provozování, konání soudů (de praecambulis ad iudiciorum exercitium) – 77 *napořád* po pořádku – 81 *ot věci:* lat. reus „obžalovaný“ spojeno s res „pře“; *viní se* je obviňován; *neboť jest* buď jest; *pořádný* řádný (ordinarium) – 82 *kromě pořádu* mimořádný (extraordinarium) – 84 *tudiež* tamtéž – 85 *posilňuje* zabezpečuje; *tieže slavně táže se* slavnostně – 87 *nálezem vynášeji* vyhlašují, oznamují rozhodnutí, usnesení; *den s hodinů býti příhodné* (podle lat. diem una cum hora esse habiles) že den a hodina jsou příhodné – 89 *soudce* soudcové; *dlužni* povinni; *oložiti času svátečního* učinit odklad ve svátek – 91 *hotovějše* ochotnější, náchylnější; *vystaviece* slavnostně zaháje; *obyčejem zvyklým* obvyklým způsobem – 92-93 *poctivost a stydlivost* soudná úcta a vážnost k soudu – 93 *s čistými mravy* s bezúhonnými mravy (castis moribus) – 94 *propověz* vylož, přednes – 95 *celému* bezúhonnému (integro) – 96 *túto výpovědi* tímto ustanovením – 97 *podlé oné řeholy práva:* citována právní zásada obsažená v zákoníku papeže Bonifáce VIII. (Friedb. 2, 1123) – 98 *úřad milostivosti* (podle lat. officium pietatis) mravní závazek, povinnost; *soudcóm svrchovanú pilností opatřiti* aby soudcové velmi pečlivě učinili opatření – 101 *řeňoval by* působil by jako řečník, právní zástupce, advokát; *skrže soudci* soudcem – 102 *úřadu potom nesměj otpierati* neodvažuj se potom odmítati úřad – 103 *připuzování* nucení, donucování – 104 *bezděky* proti své vůli; *proti svým spolukrevníkóm* proti svým pokrevným příbuzným; *až do pátého spolukrevnosti kolena* až do pátého stupně příbuzenství – 106 *příčinú obrany neboli opravy* z důvodu ochrany nebo ručení za právní závady (při prodeji pozemků); *manstvie učinili sú* vstoupili v manský poměr, zavázali se podřízeností – 107 *ty osoby se... drážditi* (podle lat. has personas se... provocare) aby se ty osoby dráždily – 109-110 *poněvadž... přidávaly by* (podle lat. cum... tribuant) poněvadž přidávají; *rytlěřuji* konají službu; *obránce pří* právní zástupci – 111-112 *aniž méně pravie se věci obecnie... opatrovati* (podle lat. nec minus dicuntur rei publicae et singulari utilitati singulariter providere) praví se, že se starají o veřejný i soukromý prospěch ne méně – 113 *polúpláti* pancířů, brnění; *by poživali* užívali by – 114 *zachovávajice* ochraňujce; *zkušenie věci* zkušenost – 114-115 *úřad býti... potřebný* (podle lat. officium esse... opportunum) že je úřad potřebný – 118 *aby v škodu některú neuběhli* aby neutrpěli nějakou škodu

Poznámky ediční

Zakládací listina Betlémské kaple

Listina Hanuše z Milheimu se zachovala v lat. orig. v archívu Karlovy university sign. I 27 a byla vydána v Monumenta historica universitatis Pragensis II, Praha 1834, s. 300-308. Překlad J. Pražáka otištěn v chrestomatii V. Husy, Naše národní